

УКРАЇНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЗАЄМВІДНОСИН

У статті аналізуються стосунки між Україною та Європейським Союзом від моменту розпаду СРСР і проголошення Україною незалежності. Відзначено, що Україна для ЄС є другим важливим партнером з країн СНД. Така ситуація виникає через географічні, економічні, військові та стратегічні відношення між ЄС та Росією. Україна є основною країною, через яку проходить транзит паливно-енергетичної сировини з Росії та країн Центральної Азії до країн ЄС-27. Україна є учасницею політичних ініціатив ЄС – Європейської Політики Сусідства та Східного Партнерства. На основі проведеного дослідження визначено, як розвивались стосунки між Україною та ЄС, які переваги отримала від цього наша країна.

Ключові слова: Європейський союз, європейська інтеграція, міжнародні відносини, європейська політика, європейське сусідство.

В статье анализируются отношения между Украиной и Европейским Союзом от момента распада СССР и провозглашения Украиной независимости. Отмечено, что Украина является для ЕС вторым важным партнером со стран СНГ. Такая ситуация возникает в связи с географическими, экономическими, военными и стратегическими отношениями между Россией и Европейским Союзом. Украина – это основная страна, через которую проходит транзит топливно-энергетического сырья из России и стран Центральной Азии в страны ЕС-27. Украина также является участницей политических инициатив ЕС – Европейской Политики Соседства и Восточного Партнерства. На основании проведенного исследования определено, как развивались отношения между Украиной и ЕС, какие преимущества от этого получила наша страна.

Ключевые слова: международные отношения, европейская политика, европейское соседство, Европейский союз, европейская интеграция.

The article analyzes the relations between Ukraine and the European Union since the Ukraine declared independence. It is noted that Ukraine is the EU's second major partner with the CIS countries. This situation arises from the geographic, economic, military and strategic position between Russia and the European Union. Ukraine – a major country, through which the transit of fuel and energy resources from Russia and Central Asian countries in the EU-27. Ukraine is also take part in policy initiatives the EU – the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership. Based on the study defined as developing relations between Ukraine and the EU, the advantages of this won our country.

Key words: international relations, European policy, European Neighbourhood Policy, European Union, European integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями

На сучасному етапі розбудови української держави питання стосунків між Україною та Європейським Союзом стає все більш актуальним. У грудні 2009 року під час чергового саміту Україна – Європейський Союз не було підписано Угоду про асоціацію. Переговори про її підписання тривають 2 роки (з часу закінчення дії Угоди про партнерство та співпрацю). Серед основних

причин відмови – висока корупція, повільний темп впровадження реформ, зростаючий зовнішній борг країни, постійні конфлікти у владі. З черговою політичною ініціативою Брюссель не подає навіть натяку на майбутній вступ нашої країни до ЄС. Проте можна стверджувати, що стосунки між Україною та ЄС розвиваються з кожним роком інтенсивніше. В якому напрямку розвиватимуться стосунки між Україною та Європейським Союзом в найближчому майбутньому: перспектива членства чи угода про асоціацію?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми

Проблема стосунків між Україною та Європейським Союзом є недостатньо дослідженою в польській науковій літературі. Причина в тому, що даному питанню не приділяється значної уваги. Лише окремим аспектам даного питання були присвячені наукові праці польських науковців та політиків, серед яких слід виокремити А. Stepień-Kuczyński, А. Słowikowskiego, Р. Borkowskiego, Т. Karuśniaka, А. Szeptyckiego. В польській науковій літературі наявні і праці українських науковців (у перекладі), серед яких варто виділити М. Рябчука.

Невирішені раніше питання загальної проблеми. Україна в польській політичній літературі розглядається в контексті колишніх республік Радянського Союзу і як сфера впливу Російської Федерації.

Формулювання цілей статті. Насправді обрана автором проблема вимагає всебічного і глибокого наукового аналізу. Необхідно з'ясувати, як розвивались стосунки між Україною та ЄС, які переваги отримує наша країна від цього з політичної та економічної точки зору.

Виклад основного матеріалу

Під час чергового саміту Україна – Європейський Союз, що відбувся в Києві на початку грудня минулого року, не було підписано Угоди про асоціацію. Українські політики сподівалися, що проблем з цим не буде, і навіть завчасно проголосили про її підписання. Корупція, повільний темп впровадження реформ, зростаючий зовнішній борг країни, постійні конфлікти між Президентом та Прем'єр-міністром – причин відмови достатньо, і тривалий час вони одні й ті ж самі.

Минуло майже 20 років з часу проголошення України незалежною і вибору європейського напрямку розвитку. Що змінилось за ці 20 років, на якому рівні знаходиться співпраця, чи має Україна шанси на вступ до ЄС? Спробуємо знайти відповіді на ці питання.

Глобальна трансформація міжнародних відносин на початку 90-х років минулого століття створила умови для реалізації вікового прагнення українського народу до незалежності. Результатом став Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року і результати референдуму 1 грудня того року.

Як і більшість колишніх радянських республік, Україна була змушена пройти через значні економічні зміни. Проте порівняно з більшістю країн Східної Європи Україна зіткнулась із труднощами в будівництві нової і незалежної країни. Причин є декілька. На жаль, молода держава не мала власної закордонної політики, тому що тривалий час (більше 300 років) була залежною від інших країн – Російської Імперії, Австро-Угорської Імперії, потім СРСР. У складі Радянського Союзу економіка України була підпорядкована спільному загаль-

ному планові. Згідно з оцінками економістів, 70-80 % промислових підприємств, що діяли на Україні, виробляли сировину та складові частини. Це означає, що тільки 20-30 % з них виготовляли готові вироби. Радянська система існувала більше 70 років, тому мала значний вплив не тільки на сферу економіки, але й на суспільство та ідеологію.

Україна від самого початку своєї незалежності декларувала європейську інтеграцію. Офіційні стосунки між Україною та ЄС розпочались 2 грудня 1991 року: міністр закордонних справ Нідерландів (мав головування на той час у Спільноті) офіційно визнав незалежність України. Перша офіційна зустріч керівників – Президента Леоніда Кравчука та Голови Європейської Комісії Жака Делора – відбулась у вересні 1992 року, а через рік було відкрито представництво ЄС у Києві, трохи пізніше – відповідно в Брюсселі.

Польські науковці поділяють стосунки ЄС та України на два періоди: до Помаранчевої революції та після неї. Такий поділ, у першу чергу, стосується кількості підписаних угод та документів, наближення українського права до європейських норм та стандартів, виконання взаємних зобов'язань тощо. Аліція Стенпень-Кучинська запропонувала поділ на три періоди: перший – «риводушність» (1991-1994 рр.), другий та третій: «партнерства» та «розчарування» (відповідно 1995-1999 рр. та 1999-2004 рр., якраз період президентства Л. Кучми) [11, с. 101]. Можна додати четвертий етап – період після помаранчевої революції – спочатку «захоплення», потім «розчарування та втоми». Після виборів нового Президента настане новий етап, що, можливо, принесе зміни в напрямку партнерства та поглиблення співпраці.

Враховуючи вищевказані періоди співпраці, можна припустити, що активізація стосунків між Україною та ЄС настала після 1994 року. Однією з причин, що сприяла цьому розвитку, була відмова України від ядерної зброї. Вже у 1991 році Україна стала широко декларувати своє рішення про повне і якнайшвидше ядерне роззброєння. На початку 90-х років на українській території знаходилась значна кількість ядерної зброї. Для прикладу: серед такого арсеналу – 130 ракет SS-19 на рідкому паливі з шістьма боеголовками, кожна по 0,55 мегатон (для порівняння: бомби, скинуті в 1945 році на Хіросіму та Нагасакі, мали потужність 0,02 мегатон) [10, с. 30-31]. Така «спадщина» розмістила Україну на третьому місці в світі з володіння ядерною зброєю – після США та Росії. У листопаді 1994 року Верховна Рада прийняла Постанову про приєднання України до міжнародного Трактату про нерозповсюдження ядерної зброї, а в травні 1996 року останню боеголовку було вивезено з території України. Відмова від ядерної зброї зміцнила позиції України на міжнародній арені і створила сприятливий клімат до подальшої співпраці.

У 1989 р. між СРСР та Європейським Співтовариством було підписано Угоду про економічну

співпрацю та торгівлю на 10 років. Її ціллю було створення корисних умов для гармонійного розвитку торгових стосунків, а саме: митних зборів та поступового зниження обмежень у торгівлі промисловими продуктами, крім текстилю, виробів з металу та морепродуктів. Україна, як і інші радянські республіки, стала правонаступницею цієї Угоди. Слід відмітити, що Угода мала більш формальний характер.

У 1992 році у Брюсселі постала концепція нових умов для колишніх республік СРСР (крім Прибалтики). Переговори з Україною тривали рік, і в червні 1994 році у Люксембурзі була підписана нова угода – Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом – УПС (Partnership Cooperation Agreement – PCA). Україна підписала дану угоду першою з СНД. Ратифікація зі сторони Верховної Ради України пройшла досить швидко – всього за кілька місяців (у листопаді 1994 року), на відміну від ЄС, де процес затягнувся на кілька років. Угода набула чинності тільки з березня 1998 року. Проте для прискорення торговельної співпраці була підписана так звана Тимчасова Угода між Україною та ЄС про торгівлю (Interim Agreement on trade and trade-related matters between the European Community, the European Coal and Steel Community and the European Atomic Energy Community and Ukraine), яка набула чинності 1 лютого 1996 року. Угода містила більшість по ложень УПС щодо доступу на товарний ринок, правил конкуренції і розв'язання суперечностей. Вона регулювала питання, які перебувають у винятковій компетенції Співтовариства, тому не було потреби у тривалих процесах ратифікації з боку всіх країн-членів.

Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом було підписано на 10 років, а потім вона могла бути продовжена на підставі двосторонніх переговорів. УПС створювала основи правових, політичних, торговельних відносин між Європою та Україною. Також в Угоді визначені основні пріоритети співпраці сторонами: енергетика, торгівля та інвестиції, наближення українського законодавства до європейських норм і стандартів, охорона навколишнього середовища, транспорт та транскордонна співпраця, наукова і технічна співпраця, в тому числі космічні дослідження. Одним із найважливіших завдань Угоди була підтримка заходів у розбудові демократії та вільного ринку. Створено широку систему інституцій та комітетів для співпраці між Україною та ЄС з метою пришвидшення процесів трансформації: щорічні саміти, Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет з парламентського співробітництва тощо. Також повинні були проводитись офіційні зустрічі з представниками Міністерства Закордонних Справ України.

Угода про партнерство та співробітництво оцінювалась неоднозначно. Майхев Алан вважає, що в «УПС наголошувалось на співробітництві,

але бракувало конкретного плану дій з реформування угод про асоціацію із потенційними новими членами у Центральній Європі. Хоча структура УПС не відрізняється від європейських угод, проте в угоді практично відсутні механізми, які б змушували сторони дотримуватись узятих на себе зобов'язань» [8, с. 158]. Шептицький Андрій стверджує, що УПС (PCA) між ЄС та країнами СНД «з одного боку, створювала основи для політичного діалогу Європи з новими незалежними державами і робила можливим розвиток торговельно-економічної співпраці. З іншого, багато положень угоди залишилися невиконаними: це стосується, між іншим, створення зони вільної торгівлі за участю східноєвропейських країн. На негативну оцінку заслуговує той факт, що, підписуючи Угоди, ЄС надала Росії привілейований статус, підкреслюючи новим незалежним державам власні пріоритети в східній політиці» [12, с. 243]. Проте попри негативні сторони, УПС створила можливості для поступового зближення України та Європейського Союзу.

Наступним важливим кроком у поглибленні співпраці між Україною та ЄС було прийняття першого Плану Дій у грудні 1996 року, який охоплював період до 2002 року. Головними пріоритетами було зміцнення політичного діалогу, підтримка демократичних та економічних реформ, реформа енергетичного сектора, регіональна та транскордонна співпраця.

У вересні 1997 року в Києві відбувся перший саміт Україна – ЄС, на якому було підтверджено європейський вибір України. 1998 рік можна вважати роком глибокої співпраці між Україною та Європейським Союзом: перше засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС (на якому Україна офіційно оголосила про свій намір вступу до ЄС), набуття чинності УПС, підписання Президентом України Указу про затвердження стратегії інтеграції України до ЄС, Кабінет Міністрів України визначив механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС, у якому координування процесу у виконавчій гілці влади покладалось на Міністерство юстиції України, при якому створювалась Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (МКР), перше засідання Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, на якому було прийняте рішення про опрацювання стратегії ЄС щодо України.

У 1999 р. було прийнято Спільну Стратегію ЄС щодо України (European Council Common Strategy on Ukraine). На пострадянському просторі подібна стратегія була опрацьована тільки для Росії. Спільну Стратегію ЄС було прийнято на чотири роки з можливістю подальшого її продовження. В ній було також визначено цілі ЄС щодо України та інструменти і засоби для їх реалізації. Основні з них:

- підтримка процесу демократичних та економічних перетворень в Україні;

- забезпечення стабільності та безпеки і вирішення спільних проблем на європейському континенті;
- підтримка зміцнення співпраці між ЄС та Україною в контексті розширення ЄС [15].

У Спільній Стратегії було визначено, що ЄС «визнає європейські прагнення України та вітає європейський вибір України. ЄС залишається рішуче відданою співпраці з Україною на національному, регіональному й місцевому рівнях задля підтримки успішних політичних та економічних перетворень в Україні, які полегшать подальше зближення України з ЄС. ЄС та його держави-члени пропонують поділитися з Україною своїм різноманітним досвідом будівництва сучасних політичних, економічних, соціальних та адміністративних структур, повною мірою визнаючи, що основний тягар відповідальності за майбутнє України лежить на ній самій» [13]. Тобто ЄС дала чітко зрозуміти, що Україна повинна сама будувати своє майбутнє, а від Європи можна очікувати тільки підтримки. Жодного натяку про можливості вступу, навіть в перспективі.

ЄС надавала для України також значну фінансову підтримку. На початку це була Програма TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States – TACIS). Слід зауважити, що вона була розроблена ще для СРСР (у 1990 році), а потім у спадок перейшла до пострадянських країн. Головною ціллю програми була підтримка переходу від планової економіки до ринкової, зміцнення демократії та права в країнах, які є бенефіціантами такої допомоги. Стосунки між ЄС та країнами-отримувачами діяли на основі УПС, а планування проєктів та заходів складалось у результаті спільного діалогу.

Україна займала друге місце з отримання допомоги, як завжди, після Росії. Протягом 1991-2006 років ЄС спрямувала 7 млрд євро на програму TACIS, з чого Україна отримала майже 2,5 млрд євро (тобто 35 % від загальної суми, для порівняння: Росія отримала 40 %) [13]. Програма мала велике значення для України. Допомога призначалась, як правило, на ядерну безпеку, реформи в державному секторі, розвиток енергетичного сектора, транскордонну співпрацю. Як приклад, з програми TACIS фінансувалась будова комплексу для обслуговування радіоактивних відходів на Чорнобильській АЕС. Сума проєкту склала 47 млн євро, з них витрати ЄС – 43,578 млн євро, України – 3,422 млн євро.

У 2000-2003 роках Верховна Рада України прийняла ряд законів щодо адаптації українського законодавства до європейських стандартів та норм. Була ратифікована Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; впроваджено новий Кримінальний Кодекс України та Цивільний Кодекс України. У 2002 році Україна приєдналася до Конвенції про статус біженців. Тим самим українське законодавство було адаптоване до європейських та міжнародних норм охорони прав

людини. Було запроваджено Малу Судову Реформу в Україні.

П'яте розширення ЄС у 2004 році наблизило кордони ЄС до країн Східної Європи. Україна була занепокоєна потенційним політичним та економічним впливом цього розширення. Від 90-х років безвізовий рух в колишні соціалістичні країни Європи став нормою для українців і мав значний вплив на розвиток економіки краю, особливо сусідніх з країнами ЄС областей. Розширення мало сприяти більш суворому контролю на кордонах, зменшенню торгівлі та кінцю подорожувань без віз.

У 2004 році Європейський Союз запропонував Україні нову ініціативу – політику сусідства (European Neighbourhood Policy – EPS). Крім України, в неї входили Білорусь, Молдова, Вірменія, Грузія, Азербайджан та країни південного басейну Середземного моря. Всього – 16 країн. Ціллю політики було поглиблення співпраці з країнами-сусідами.

Варто зазначити, що від участі в даній політиці категорично відмовилась Росія. На саміті в Санкт-Петербурзі вирішено, що стосунки між Російською Федерацією та Європейським Союзом мають статус стратегічного партнерства.

У результаті, Європейська Політика Сусідства (ЄПС) охопила країни, що виконували три умови: знаходились в географічному сусідстві з ЄС, мали підписані УПС чи умови про асоціацію, не мали попередньо визначеної перспективи членства в ЄС. Головним інструментом ЄПС був План Дій, погоджений у двосторонньому порядку і укладений на 3-5 років (залежно від країни).

У січні 2005 року ЄС запропонувала Києву План Дій із супроводжуваним листом. У тому додатку було визначено, що нова домовленість між ЄС та Україною заступить УПС і матиме поглиблений характер. Також було підкреслено, що співпраця носитиме характер більш економічний, проте цілком залежатиме від дій нового президента та його команди. Пропозиція нової домовленості припала на час перемоги помаранчевої революції та виборів президентом України В. Ющенка. Основні пункти Плану Дій стосувались:

- поглиблення торгівельно-економічних зв'язків між Україною та ЄС (переговори щодо торгівлі виробами з металу на 2005 рік і завершення угоди про торгівлю текстилем на 2005 рік);
- підтримки з боку ЄС прагнень України щодо вступу до Світової Організації Торгівлі, що в подальшому перейшло б до підписання умови про вільну торгівлю з ЄС;
- визнання економіки України ринковою;
- початку переговорів щодо полегшення візового режиму для українців, переговорів щодо укладення договору про реадмісію;
- співпраці в основних галузях, включаючи енергетичний сектор, транспорт та охорону навколишнього середовища;
- збільшення підтримки для процесу адаптації українського законодавства до європейських стандартів;

– надання більшого доступу Україні до можливостей фінансування від Європейського Інвестиційного банку [6].

План Дій був підписаний 21 лютого 2005 року і прийнятий на три роки.

Україна з розчаруванням прийняла пропозицію ЄПС від Європейської Комісії, що пояснюється кількома причинами. По-перше, ЄПС – це одностороння ініціатива ЄС, а Україна хотіла б розвивати двосторонні стосунки. По-друге, основні пропозиції ЄС доволі далекі від політичних інтересів України. Особливо це стосується таких засад ініціативи:

- пропозиція політики сусідства як альтернатива розширенню;
- відсутність диференціації між партнерами з Європи та за її межами;
- ЄПС не передбачає можливості запровадження взаємного безвізового режиму між ЄС та країною-партнером.

Попри недоліки, План Дій був корисний для України. 1 грудня 2005 року, під час чергового саміту, Україна отримала статус країни з ринковою економікою. Також у той рік було підписано Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі.

Згідно з твердженням Качмарського М., Україна отримала найбільш привілейований статус з-поміж її «східних колег» щодо ЄПС, саме їй запропоновано більш глибоку співпрацю [7, с. 7]. Звісно, таке відношення зі сторони ЄС до Києва пояснюється тим, що Україна є найбільшим партнером з-поміж колишніх радянських республік, яким запропонована участь у даній ініціативі.

5 березня 2007 р. розпочалися переговори щодо продовження Угоди про Партнерство та Співпрацю між Україною і ЄС. Отримала вона визначення «поглибленого порозуміння». Україна є членом СОТ (WTO), тому могли розпочатись переговори щодо створення зони вільної торгівлі. Проте ЄС поза «привілейованими відносинами» щодо України не готова на більшу відвертість. Принаймні, в найближчій перспективі.

На початку 2008 року також втратив свою чинність План Дій для України, тому продовжено його дію ще на рік, без особливих змін у змісті.

У травні 2008 року Польщею та Швецією було запропоновано спільну ініціативу під назвою «Східне Партнерство ЄС» на засіданні міністрів закордонних справ «27» у Брюсселі. Через рік під час установчого саміту «Східного партнерства» в Празі прийнято спільну заяву, згідно з якою «Східне партнерство» буде доповненням до двосторонніх договірних відносин між ЄС та кожною з держав-партнерів. Ціллю його було зміцнення регіональної співпраці зі східними сусідами ЄС: Україною, Молдовою, Грузією, Азербайджаном, Вірменією та Білоруссю. Росія на добровільних засадах може брати участь у деяких проектах. Східне партнерство є частиною Європейської Політики Сусідства.

До основних цілей Східного Партнерства належать:

- створення зони вільної торгівлі країн-партнерів ЄС;
- поступова лібералізація візового режиму;
- правова уніфікація;
- зміцнення співпраці в сфері енергетичної безпеки;
- підтримка для малих і середніх підприємств.

Східне партнерство спрямоване на розвиток двосторонніх стосунків між країнами-партнерами ЄС. Дана ініціатива – це план розвитку стосунків між ЄС та країнами Східної Європи і Південного Кавказу, який робить можливим поступове їх приєднання до європейської політики та програм. Східне Партнерство у двосторонньому вимірі закладає підписання умов про асоціацію та створення зон вільної торгівлі, а також передбачає регулярні зустрічі керівників країн та урядів, міністрів закордонних справ, високопосадовців та експертів. Це своєрідний форум обміну інформацією та досвідом країн-партнерів.

На реалізацію Східного Партнерства Європейська Комісія запропонувала призначити 600 млн євро. На Україну з цієї суми припадає 494 млн євро до 2010 року [9, с. 7].

Угода про асоціацію передбачає прийняття зобов'язань країною-партнером щодо реалізації політичних, торгівельно-економічних реформ та реформ права. Зі своєї сторони ЄС зобов'язується дозволити користуватись преференційним доступом до власних ринків, надавати фінансову та технічну підтримку.

Умова про асоціацію буде визначати не тільки правові відносини України та ЄС, а й стимулювати Київ до суспільних та економічних реформ. Документ передбачає співпрацю сторін у різноманітних напрямках, хоча перевага надається звісно економічній сфері. Як уже зазначалося, основна складова умови – зона вільної торгівлі.

Під час зустрічі у Києві Президента України і Голови Європейського Парламенту Ханса-Герта Поттерінга Україні запропоновано головну роль у Східному Партнерстві. Голова ЄП запропонував також опрацювати спільну стратегію у сфері енергетичної безпеки, одночасно дотримуючись добросусідських відносин із Росією.

Україна є для ЄС стратегічним партнером у плані енергетичної безпеки. Приєднання України до Енергетичного Співтовариства ЄС буде становити черговий вклад у спільну європейську енергетичну безпеку.

В ЄС точиться дискусія щодо енергетичної безпеки з наростаючою інтенсивністю. Однією з причин є російсько-українська газова криза в січні 2009 року. Першим рішучим кроком ЄС стало підписання в березні 2009 року декларації про модернізацію української газотранспортної системи.

У березні 2009 року в Брюсселі відбулась інвестиційна конференція на тему модернізації української газотранспортної системи. Європейський комісар Бенніта Ферреро-Вальднер зазна-

чила, що «Україна є стратегічним партнером для ЄС в енергетичному секторі... через українську ГТС постачається 80 відсотків усього газу з Російської Федерації, що складає 20 % від загального постачання енергоресурсів до країн ЄС. Теперішня криза показала, що Україна не повинна залишатись сама. Мова йде не тільки про енергетичну безпеку, а й про щораз сильніші економічні зв'язки». Також Європейський Союз готовий виділити кредити на реформування енергетичного сектора України [4].

Технічна і фінансова підтримка ЄС для України є істотною. Фінансова допомога надходить як від ЄС, так і від країн-членів ЄС окремо. Україна стала першою з пострадянських республік, у якій були запровадженні проекти програми Twinning. У вересні 2009 року програма нараховувала 37 проектів [14]. Наприклад, одним з найбільших проектів можна вважати реконструкцію Рава-Руського митного переходу [1]. Бюджет проекту склав більше 10 млн євро. До реконструкції пропускна спроможність прикордонного переходу становила 4 000 пасажирів, 1 400 легкових та 120 вантажних машин на день. Нині вона сягає 10 000 осіб, 3 500 легкових авто, 250 вантажних машин та 100 автобусів. Новий пункт перевірки має комфортабельні зали для пасажирів, спеціальну будівлю для контролю великих вантажівок та сучасні інформаційні технології для надійної охорони кордону.

Торговий оборот між Україною та ЄС постійно зростає протягом останніх років. У 2008 році він досяг 35,9 % млн євро. Частка ЄС-27 у загальному експорті України становить 27,1 %, в імпорті – 33,7 % (у 2008 р.). Головним торговим партнером України все ж таки залишається Росія (23,5 % – частка в експорті та 22,7 % – в імпорті). Чільні місця в рейтингу найбільших торгових партнерів України серед країн ЄС-27 у 2008 р. зайняли Німеччина (відповідно 2,7 % – в експорті та 8,4 % – в імпорті), Польща (відповідно 3,5 % – в експорті та 5 % – в імпорті), Італія (4,3 % експорту і 2,8 % імпорту). До ЄС Україна експортує метали, паливно-енергетичну сировину, сільськогосподарські продукти, товари хімічної промисловості. В імпорті переважають товари промислової, машинобудівної, а також хімічної продукції з більшою часткою доданої вартості [5].

У 2008 році закордонні інвестори розмістили на Україні 10.911,1 млн дол, у тому числі з країн ЄС надійшло 8.766,4 млн дол (80,3 %), а з країн СНД – 932,9 млн дол (8,6 %). Найвищі позиції в рейтингу серед країн ЄС-27 займають інвестори з Італії – 763,9 млн дол, Нідерландів – 672 млн дол, Німеччини – 475,5 млн дол, Австрії – 378,2 млн дол, Великобританії (2.273,5 млн дол) [73].

Усього за період незалежності (до 1 січня 2009 р.) Україна отримала 35,7 млн дол прямих іноземних інвестицій (ПІЗ). Найбільшими інвесторами була Німеччина (17,9 % від загальної суми), Нідерланди (8,9 %), Австрія (6,8 %), Ве-

ликобританія (6,4 %), Швеція (3,5 %), Франція (3,4 %) тощо. Звісно, окреме місце займає тут Кіпр – 21,5 % від загальної суми всіх інвестицій. Побутує думка, що це «рідний вітчизняний» капітал, що повертається з офшорної зони. Тому інвестиції з Кіпру можна відносно назвати прямими іноземними інвестиціями з ЄС-27.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що Україна є другим важливим партнером з країн СНД для ЄС, звісно після Росії. Така ситуація виникає через географічні, економічні, військові та стратегічні відношення країн між ЄС та Росією. Україна є сусідкою чотирьох країн ЄС (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії), а також основною країною, через яку проходить транзит паливно-енергетичної сировини з Росії та країн Центральної Азії до Європейського Союзу. Систематично розвивається торгово-економічна співпраця. Європейський Союз та країни ЄС-27 також є найбільшими фінансовими донорами України.

Поглиблення стосунків між ЄС та Україною приносить взаємну користь як у політичних, так і в економічних відносинах для обох сторін. Україна є членом Міжнародного Валютного Фонду, Європейського Банку Реконструкції та Розвитку, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Світової Організації Торгівлі.

Майже від самого початку своєї незалежності український уряд декларує, що однією з найважливіших цілей закордонної політики країни є вступ до ЄС. Проте стан суспільного та економічного розвитку України, а також вимоги щодо членства в ЄС, роблять цю перспективу більш віддаленою.

Оцінка вступу України до ЄС серед країн-членів ЄС є доволі неоднозначною. Однією з причин є позиція Російської Федерації, вплив якої на пострадянському просторі досить значний. Для ЄС Росія є третім стратегічним партнером (після США та Китаю). У прийнятті важливих рішень щодо України, ЄС завжди оглядається на Росію, щоб зайвий раз не її не спровокувати.

На думку багатьох європейських політиків, ЄС за останні роки надто розширився, тому повинен зайнятися вирішенням власних проблем, аніж планувати прийняття нових членів. Україна є досить великою і багатонаселеною країною, тому потребуватиме значних інвестицій. Європейський Союз на такі кроки поки що не готовий. До того ж в Україні повинні відбутися серйозні зміни та реформи, щоб ЄС більш прихильніше ставився до неї.

Надія України на вступ до ЄС або ж хоч якась суттєве наближення до цієї цілі поки-що не здійснилась. Проте з погляду налагодження політичної, торгово-економічної співпраці Україна має певні досягнення, особливо порівняно з країнами пострадянського простору (крім Прибалтики, звісно).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейський Союз – найбільший донор України: технічна і фінансова допомога з боку Європейського Союзу та країн ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.delukr.ec.europa.eu/files/pages/4493/3.pdf>.
2. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_492&test=dCCMfOm7xBWM.aQEzi4hMOwNH14w6s80msh8Ie6.
3. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na Ukrainie w 2008 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kijow.polemb.net/files/Tekstowe%20pliki/1%20polowa%202009/notatka%20BIZ%202008.pdf>.
4. Ferrero-Waldner V. European Commissioner for External Relations and European Neighbourhood Policy .» EU-Ukraine: Partners for securing gas to Europe». Brussels, 23 March 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/09/137&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.
5. Handel zagraniczny Ukrainy w 2008 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kijow.polemb.net/files/Tekstowe%20pliki/1%20polowa%202009/notatka%20HZ%202008.pdf>.
6. EU/Ukraine action plan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf.
7. Kaczmarek M. Polska polityka wschodnia na tle polityki wschodniej unii Europejskiej czyli Europa idzie na Wschód (po 2005 roku). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka_CSM/Raporty_i_analazy/2009/Marcin%20Kaczmarek_POLSKA%20POLITYKA%20WSCHODNIA%20NA%20TLE%20POLIT.pdf.
8. Mayhew A. Ukraine and the European Union: financing accelerating integration / A. Mayhew – Warszawa: November 2008. – 215 s.
9. Partnerstwo Wschodnie – raport otwarcia / pod red. B. Wojny, M. Gniazdowskiego. – Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, maj 2009. – 90 s.
10. Riabczuk M. Atomowa tęsknota: Ukraina a broń jądrowa / M. Riabczuk // Polski przegląd dyplomatyczny. – 2009. – № 4-5. – S. 23-52.
11. Stępień-Kuczyńska A., Słowikowski M. Unia Europejska a państwa Europy Wschodniej / A. Stępień-Kuczyńska, M. Słowikowski. – Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe. – 2008. – 255 s.
12. Szeptycki A., Kardaś S. Polityka UE wobec Europy Wschodniej, Kaukazu Południowego i Azji Środkowej // Dyplomacja czy siła? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych, red. S. Parzymiesia / S. Parzymies. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR. – 2009. – 435 s.
13. The EU's Relationship with the Countries of Eastern Europe & Central Asia. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europeaid/where/ neighbourhood/country-cooperation/ukraine/ukraine_en.htm.
14. Twinning projects – Forecast. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://twinning.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=378&Itemid=156&lang=english.
15. Wspólna strategia Rady Europejskiej z dnia 11 grudnia 1999 r. w sprawie Ukrainy, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wpia.uni.lodz.pl/zeupi/pliki_upload/Wspolna%20strategia%20Ukraine.

Рецензенти: Колісниченко А.І. – д.і.н., професор;
Сорока С.В. – к.політ.н., доцент

© Сидун С., 2010

Дата надходження статті до редколегії: 15.02.2010 р.